

УДК 338.4 : 331.105 : 339.9

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В АГРОСЕКТОРІ: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

М. Ващук, к. е. н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ващук М. Публічно-приватне партнерство в агросекторі: можливість використання зарубіжного досвіду в Україні

У статті розглянуто сутність публічно-приватного партнерства та його роль у розвитку агросектору зарубіжних, головним чином країн, що розвиваються; обґрунтовано можливості його застосування в Україні.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, агросектор, фінансове забезпечення, наукові дослідження, інновації.

Vashchuk M. Public-private partnership in agrosector: perspectives of foreign experience adaptation in Ukraine

The essence of public-private partnership and its role in agricultural development of foreign, mainly, less developed countries, is considered in the article; its possibilities to be applied in Ukraine are argued.

Key words: public private partnership, agrosector, financial supply, research and development, innovations.

Ващук М. Публічно-частное партнерство в агросекторе: возможность использования зарубежного опыта в Украине

В статье рассматривается сущность публично-частного партнерства и его роль в развитии агросектора зарубежных, в основном развивающихся, стран; обоснованы возможности его применения в Украине.

Ключевые слова: публично-частное партнерство, агросектор, финансовое обеспечение, научные исследования, инновации.

Постановка проблеми. Вітчизняні аграрії зіштовхуються з безліччю проблем, як традиційних для ведення бізнесу, так і специфічних, притаманних галузі. Одними з найбільш значущих залишаються відсутність доступу до:

- сучасної техніки та технологій, що безпосередньо впливає на продуктивність;
- послуг дорадництва та екстеншн;
- ринків збуту продукції.

З іншого боку, низький рівень фінансування досліджень у галузі сільського господарства України із державних джерел, а також його недостатня інвестиційна привабливість для приватних інвесторів пояснює те, що, маючи потужний аграрний потенціал, Україна поповнила ряди країн-імпортерів продукції харчування. Попри це, існують ефективні шляхи, за допомогою яких публічний та приватний сектори можуть співпра-

цювати, поєднуючи переваги від отримання прибутку та забезпечення сталого розвитку агросектору і сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній літературі дослідники часто піднімають проблеми публічно-приватного партнерства (ППП) у сільському господарстві як галузі, яка для поліпшення свого фінансового стану потребує об'єднання зусиль держави як гаранта та приватного капіталу як інвестора. Окрім цього, це питання регулярно порушується на зустрічах Великої двадцятки і Великої вісімки, у деклараціях ФАО ООН та інших міжнародних організацій на найвищому рівні, що свідчить про його глобальний і нагальний характер. Останнім часом вітчизняні науковці, аналітики, експерти й політики все частіше звертають свої погляди до PPP, приділяючи більше уваги інституційному забезпеченню такого

співробітництва. Проблеми ППП знайшли своє відображення у працях Р. Бойла, О. Вінника, В. Варнавського, В. Дементьєва, І. Запатріної, Д. Норта, К. Павлюка та ін. В Україні різні аспекти взаємодії між державною та бізнесом аналізуються у традиційних для цієї співпраці видах діяльності – для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг, залишаючи поза увагою агросектор.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є аналіз різних видів публічно-приватного партнерства в агросекторі зарубіжних країн, а також пошук перспективних для сільського господарства України його форм.

Виклад основного матеріалу. Публічно-приватне партнерство – популярний вид співпраці в багатьох секторах економіки у всьому світі. Партнерські відносини між державними установами та приватними особами або організаціями в тих чи інших формах існували протягом століть. Можна навести багато прикладів з вищої освіти, а також таких сфер, як оборона, фармацевтика, дорожнє господарство, проведення Олімпійських ігор тощо. Останнім часом зростає усвідомлення значення ППП у сільському господарстві, і особливо це стосується проектів, які приносять користь фермерам у країнах, що розвиваються. Попри це, на сьогодні існує дуже мало прикладів ППП в галузі сільського господарства. І всі вони значною мірою мають експериментальний характер та формують нове поле практики й пізнання для своїх учасників [1, с. 1065].

ППП може мати різні форми і не обмежується двостороннім співробітництвом між урядовими установами і приватними компаніями. Для сталого розвитку сільського господарства ППП може охоплювати, наприклад, багатопартнерські структури, які об'єднують приватні компанії і неурядові організації (НУО), університети, науково-дослідні інститути й фонди. Ці структури іноді називають “гібридними ланцюгами нарощеної вартості” (“Hybrid Value Chains”), які створюють спільну вартість [2]. Термін “ППП” використовується широко і, окрім цих двох форм, передбачає багато інших можливих комбінацій, у яких різні співвідношення між бажанням сторін отримати прибуток і досягати соціального ефекту.

Таким чином, завдяки партнерству можна досягти результатів, яких жодна зі сторін не змогла б очікувати від своїх самостійних дій. В ідеалі, наслідок ППП значно переважає просту суму складових, якими є кожна зі сторін-партнерів, тобто присутній ефект синергізму.

Сьогодні можна спостерігати ситуацію, за якої інвестиції, як і фундаментальні наукові дослідження, у сільське господарство знизили свої темпи у багатьох країнах світу. Україна не стала винятком. Водночас, за даними Світового банку [3], загальний рівень інвестиційної спроможності приватних інвесторів у світі продовжує зростати.

За кордоном застосування ППП в агросекторі здійснюється, передусім, для реалізації науково-дослідної діяльності і впровадження інновацій для підприємств галузі, які є необхідними задля забезпечення продовольчої та харчової безпеки країни і які фермери самостійно не здатні ані ініціювати, ані фінансувати.

У 2011 р. лідери країн Великої двадцятки (G20) зобов'язалися докласти всіх заходів задля стійкого збільшення обсягів виробництва і продуктивності праці у сільському господарстві, про що йдеться у пункті 43 Канської Декларації [4]. Щоб прогнати населення світу, що, за попередніми оцінками, перевищить 9 мільярдів чоловік до 2050 р., потрібно буде збільшити рівень сільськогосподарського виробництва на 70% протягом цього ж періоду [5].

Тому було погоджено, щоб і надалі нарощувати рівень інвестицій в сільське господарство, зокрема у найбідніших країнах і, беручи до уваги особливу важливість дрібних фермерів, заохочувати об'єднання зусиль державного і приватного капіталу [4]. Так, одним із ключових рішень щодо агросектору стало усіяке сприяння інвестиціям у дослідження й розвиток галузі.

У всіх країнах з низьким і середнім рівнем доходів загалом державні витрати на науково-дослідні розробки збільшилися з 1980-х років, але є й значні відмінності між країнами всередині кожного регіону.

Державні витрати на наукові дослідження в сільському господарстві становлять понад 1% від частки ВВП, що припадає на сільське господарство в більшості країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), і досягають 4% в США. Тим не ме-

нше, державні видатки в країнах ОЕСР зростають повільно (0,2% в рік у США і 0,5% в Японії у 2000-х рр.) або навіть зменшуються. Якщо розглядати Східну Азію і Тихоокеанський регіон, на частку Китаю припадало близько двох третин від загального обсягу державних видатків цього напрямку серед країн із низьким і середнім рівнем доходу у 2002 р. Витрати на дослідження у сільському господарстві Китаю зросли протягом 1981-2007 рр., особливо з початку нового тисячоліття [6, с. 10].

Щодо України, то у 2012 році витрати на програми підтримки сільського господарства та розвиток сільських територій у сукупних державних видатках та відносно ВВП країни найменші за останні 6 років [7].

Щороку з бюджету виділяються кошти на здійснення науково-технічних розробок та досліджень за різними напрямками та програмами (див. рис.). Зокрема, у 2012 р. було виділено 13,7 млн грн. Однак протягом окресленого періоду вони не перевищували 3,5% (у 2010 р.) від загального обсягу видатків Міністерства аграрної політики та продовольства України, а у 2009 р. становили лише 1,5%.

За такої ситуації, за відсутності фінансових засобів у самих товаровиробників, а також за умов хронічної нестачі бюджетних коштів як на фінансування безпосередньо сільськогосподарського виробництва, так і на наукові розробки в галузі одним із можливих виходів є залучення приватного сектору до співпраці.

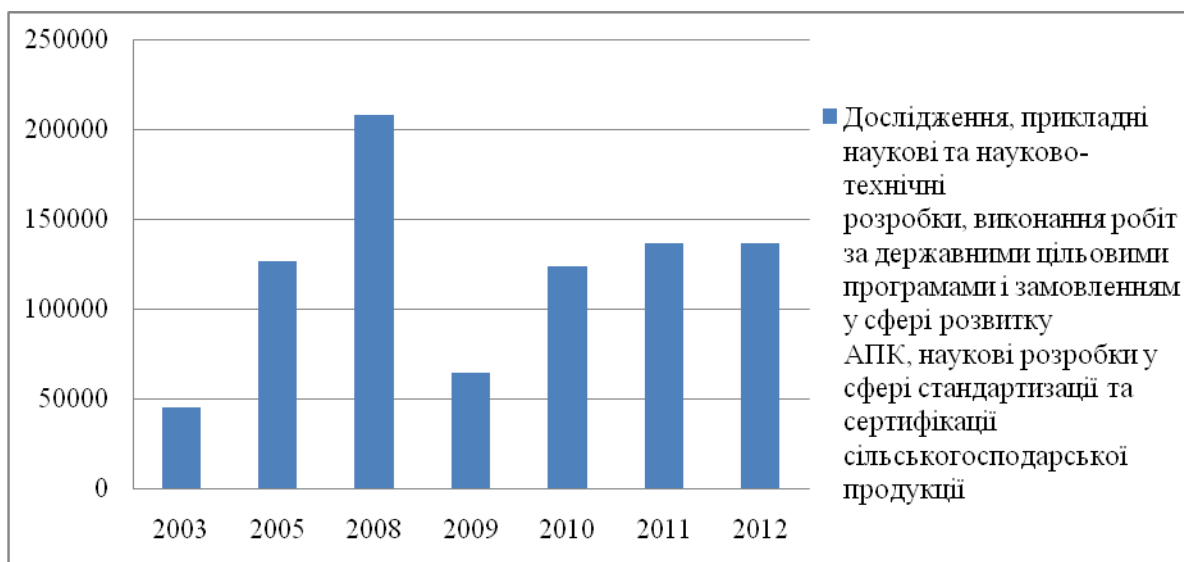

Рис. Видатки Державного бюджету України на наукові розробки та дослідження у сільському господарстві у 2003-2012 рр., тис. грн*.

*Джерело: згруповано автором на основі [8].

Зарубіжний досвід показує, що участь НУО є також доцільною. При цьому популярними та економічно й соціально ефективними стають проекти “ланцюга створення вартості” в агросекторі (“Agro Value Chain Projects”) [9, с. 8]. При цьому можливі різні комбінації та варіанти розподілу функціональних обов’язків і прав учасників кожного окремого проекту (див. табл.).

Для держави ППП стає способом відродження сільських територій та підтримки місцевих виробників, для фермерів – підвищення продуктивності, покращання доступу до нових технологій і техніки, зниження собівартості продукції; інвестор при цьому може сподіватись на податкові пільги, державні гарантії, а також зниження затрат і залежності від коливань місцевої валюти.

Таблиця

Можливий розподіл функцій приватного, державного секторів, а також неурядових організацій при ППП у сільському господарстві*

Роль приватного сектору	Роль державного сектору	Роль НУО
<ul style="list-style-type: none"> - спільне фінансування технічної підтримки; - забезпечення добривами, насінням тощо; - забезпечення кредитними ресурсами; - організація транспортних перевезень на великі відстані; - формування привабливих цін на продукцію. 	<ul style="list-style-type: none"> - спільне фінансування технічної підтримки і підготовки фахівців; - допомога в організації дрібних фермерів (асоціацій виробників); - полегшення доступу до обраної послуги (забезпечення технікою, страхування врожаю тощо); - полегшення взаємодії між партнерськими НУО та фермерами і їх групами. 	<ul style="list-style-type: none"> - полегшення доступу до сезонних кредитів; - запровадження післязбиральних технологій; - полегшення доступу до приватного сектору (насінневих компаній, банків, переробників); - навчання фермерів і співробітників, система дорадництва; - підготовка місцевих дилерів.

*Джерело: згруповано автором на основі [9, с. 5-7].

Слід, однак, зазначити, що реалізація цих проектів характерна для країн третього світу Африки, Азії та Латинської Америки, і попри всі загалом позитивні відгуки та оптимістичну статистику, не до кінця з'ясованими і дискусійними залишаються питання розподілу ризиків, вкладення венчурного капіталу й отримання прибутків від ППП. Також варто пам'ятати, що за партнерства, що передбачає присутність іноземних інвесторів як учасників проекту, вони найчастіше вимагають наявності додаткових гарантій від держави та належного законодавчого забезпечення спільних дій.

На сьогодні в Україні розвиток партнерства держави і бізнесу перебуває на початковій стадії; є певний досвід і приклади успішних проектів, проте всі вони стосуються об'єктів комунального господарства, транспортної інфраструктури, медицини, управління нерухомістю тощо. Крім того, у нас не розроблений комплекс законодавчих актів, що мали б регулювати цей вид діяльності. Нещодавно було прийнято Закон України "Про державно-приватне партнерство" (2010 р.) [10], що визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи такого партнерства на договірній основі. Проте, на жаль, у ньому поки що не пропи-

сано можливості ППП у сільському господарстві.

Висновки. Державний і приватний сектори відіграють різні ролі і мають різну здатність до участі в безперервному циклі поліпшення та інновацій, які є життєво необхідними для забезпечення продовольчої безпеки країни [11, с. 4].

У контексті конкуруючих пріоритетів і зростаючих потреб уряду у задоволенні різних цілей, ППП створює засоби для формування додаткових можливостей у кожному секторі економіки, за умов гарантування належного інституційного та правового забезпечення, сільське господарство – не виняток.

Продовольча безпека вимагає постійного і безперервного поліпшення інструментів та засобів, доступних для фермерів. Це передбачає не тільки розвиток нових технологій, а й їх адаптацію до місцевих потреб і умов, а також їх ефективне використання кваліфікованими і добре інформованими аграріями. Ані приватний, ані державний сектор не можуть досягти цих цілей самостійно. Тому, на нашу думку, за фінансово-економічної ситуації, що склалася сьогодні в Україні, однією з можливостей поліпшення ситуації в агросекторі є застосування публічно-приватного партнерства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Ferroni M. *Public-Private Partnerships and Sustainable Agricultural Development* [Electronic resource] / Ferroni M., Castle P. // *Sustainability*. – P. 1064-1073. – Mode of access : <http://www.mdpi.com/journal/sustainability>.
2. Drayton B. *A New Alliance for Global Change* [Electronic resource] // Drayton B., Budinich V. // *Harvard Business Review*. – 2010. – September. – Mode of access : <http://hbr.org/2010/09/a-new-alliance-for-global-change/ar/1>.
3. *Foreign direct investment, net inflows* [Electronic resource] // *The World Bank*. – Mode of access : <http://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD>.
4. *Cannes Summit Final Declaration – Building Our Common Future: Renewed Collective Action for the Benefit of All* / Cannes. – November 4. – 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g20/english/the-2011-summit/declarations-and-reports/g20-cannes-summit-declarations-and-reports.1553.html>.
5. *How to Feed the World in 2050* [Electronic resource] / *FAO High-level Expert Forum, Rome, 9-13 October, 2009*. – Mode of access : <http://www.fao.org/wsfs/forum2050/wsfs-forum/en/>.
6. *Sustainable Agricultural Productivity Growth and Bridging the Gap for Small Family Farms* // *Interagency Report to the Mexican G20 Presidency. Final Draft*. – 2012. – 27 April. – 86 p.
7. Кузнецова А. Огляд аграрної політики [Електронний ресурс] / Кузнецова А., Ніє'євсь-кий О. // *Агробізнес сьогодні*. – 2012. – № 5(228). – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/31-2011-05-11-22-29-29/928-2012-03-19-10-03-18.html>.
8. *Законодавство України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.
9. De Man T. *The Value of Public Private Partnerships in Agriculture* / De Man T. // *Africa Finance & Investment Forum in Amsterdam*. – 2009. – 15 December. – 12 p.
10. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. // *Голос України*. – 2010. – 30 лип.
11. *Advancing Agricultural Innovation through Public-Private Partnership* [Electronic resource] / December 2009. – Mode of access : www.croplife.org.

